

MAKEDONYA'DA BİR KADİRİ ŞEYHİ: KIRIMLI SELİM BABA

İsa Çelik*

Özet

Kırım'lı Selim Baba (v.1170/1756), İstanbul'da tahsilini bitirdikten sonra, Bosna kadı vekili olarak göreve atanmış, müteakiben bu vazifesini bırakarak Tasavvuf yoluna girmiş olup, Tasavvufa ait iki önemli eser kaleme almıştır.

Kâdirî şeyhlerinden Hüseyin Efendi'den tarikat eğitimini tamamlayan müellifimiz, Şeyhinin halifesi olarak önce Üsküp'te daha sonra ömrünün sonuna kadar Selânik yakınlarındaki Köprülü'de halkı irşad vazifesini ifa etmiştir. Selim-i Dîvâne'nin Şeyhi tarafından Köprülü'ye gönderilmesi, İslâm'ı yayma faaliyetlerinde tarikatların ne derece önemli rol oynadığının bir numunesi olarak gösterilebilir.

Selim Baba'nın eserlerindeki şiirlerine bakılırsa O, XVIII. asır tekke şairlerinden sayılabilir. Şiirlerinde Dîvâne mahlasını kullanan Kırımî'nin "Dîvân"ının olması kuvvetle muhtemeldir.

Kırımî eserlerinde, Ehl-i Sünnet itikadına bağlı ve şerîatin ahkâmına riayet konusunda azamî hassasiyeti gösteren ve vahdet-i vücûd anlayışına sahip bir mutasavvıf şahsiyeti ortaya koymaktadır. Bu özelliklerini yansıtan iki önemli tasavvufî eser bırakmıştır. Bunlardan "*Burhânu'l-Ârifîn*" en önemli eseridir. Müellif bu eserinde nefsini bilip Rabbini bilme, mürşid-i kâmilin özellikleri, şerîat, tarikat, hakikat ve ma'rifet, cem-fark, fenâ-bekâ, bâat, anâsır-ı erbaa, vahdet-i vücûd ve benzeri konuları halk dili ile, âyet-i kerîme, hadîs-i şerif ve evliyâullâh sözleri ile izah etmeğe çalışmıştır. *Miftâhu Müşkilât* adlı eserinin ana temasını ise vahdet-i vücûd nazariyesi oluşturmaktadır. Diğer tarikatlar ile mukayese edildiğinde daha az sayıda eser veren Kâdiriyye tarikatına mensubiyeti ve meşrep olarak da meczup olması Selim Baba'yı mühim bir şahsiyet kılmaktadır.

KIRIM'LI SELİM BABA'NIN HAYATI

Bu çalışmamızda, Kadirî tarikatı şeyhi Kırım'lı Selim Baba'nın kaynaklarımızda bulabildiğimiz kadarıyla hayatı, eserleri, eserlerinin muhtevası, kütüphanelerimizde ulaşabildiğimiz eserlerinin nüshaları ve "*Miftâhu Müşkilâtî's-Sâdikîn Âdâbu Tarîki'l-Vâsilîn*" ve "*Burhânu'l-Ârifîn*" isimli iki eserinde mevcut kendi şiirlerini sunarak Selim Baba ile alâkalı olarak okuyucularımızı aydınlatmaya gayret edeceğiz.

Selim-i Dîvâne XVIII. asırda yaşamış Kırım'lı bir Türk mutasavvıf şairidir.¹ Kaynaklarda "Şeyh Selim Kırımî, Kırım'lı Selim Baba, Selim el-Kadirî el-Kırımî el-Alevî" künyeleriyle anılan şöhretli bir Kadirî mürşididir.² İncelediğimiz kaynaklarda doğum yeri ve tarihi ile ilgili herhangi bir

* Prof. Dr. Atatürk Üniversitesi İlahiyât Fakültesi Tasavvuf Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

¹ Anonim, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Dergâh Yayınları, İst., VII, 497.

² Kırımli Selim Baba'nın kadirî mürşidi olduğu bilinmektedir. Ancak Mustafa Özdamar, *Dersâdet Dergahları* (Mustafa Özdamar, *Dersâdet Dergahları*, Kırk Kandil, İst., 1994, s.231) isimli eserinde "Selim Baba Nakşî Dergahı" başlığı ile vermiş olduğu bilgilerin Kırımli Selim Baba'ya ait olmadığını belirtmek isteriz. Selim Baba'nın önce Üsküp'de daha sonra ömrünün sonuna kadar Selânik yakınlarındaki Köprülü'de halkı irşad vazifesini ifa etmiş olduğu bilinmektedir. *Dersâdet Dergahları* isimli eserde ismi geçen Selim Baba'nın başka bir zât olması muhtemeldir.

bilgi bulunmamakla birlikte onun Kırım’lı olduğu özellikle vurgulanmaktadır. Bunun yanında ailesi, şeceresi, evliliği ve çocuklarıyla ilgili bilgiye de rastlayamadık.

Selim Baba, Tarikat-ı Kâdiriye büyüklerinden ve âşıklardan bir zat olup Kırım’lıdır. İstanbul’da tahsilini tamamladıktan sonra Kadılık mesleğine girmiştir. Bosna kadı vekilliğinde iken mesleğini terk edip, evvela Şeyh Muhammed Efendi isminde bir zata intisab etti. Ve müşdidinin vefâtından sonra gördüğü manâ üzerine; Kesriyye’de Kâdirî şeyhlerinden Hüseyin Efendi’den tarikat eğitimini tamamlayarak, hilâfet makamına getirildi. Şeyhinin emriyle evvela Üsküp’te daha sonra Selanik vilâyet sancağının merkez kazalarından olan Köprülü’de irşâd görevine başladı ve ömrünün sonuna kadar burada yaşadı. 1170/1756 tarihinde irtihâl eyleyip yapımına muvaffak olduğu dergâha defnedildi.³

Müellifimizin seyr ü sülûk hayatının sıkıntılı geçtiği bilhassa fenâ-fillâh ve bekâ-billâh arasında ıstıraplı günler yaşadığını, ancak inâyet-i Rabbânî ile bu makamları geçmeyi başardığını *Burhânu’l-Ârifîn* isimli eserinden öğrenmekteyiz: “Bu fakîr, zayıf, âciz Selim-i Dîvâne müşdid-i kâmile rast gelmeyip fena-fillâh ile bekâ-billâh arasında olan berzâhlara düşüp çeşitli bâtl mezheplere kapıldı, ancak aşkı fenâyâ vermeyip aşkı galip olarak Rabbimin inâyeti yetişip Kesriyye’de Kâdirî hâlifelerinden şeyh-i kâmil Hz. Kutbu’l-aktâb Sultân Hamdî eş-Şeyh Hüseyin efendi (k.s) hazretlerinin ehadiyyet nurlarına mazhar olan cemâlleri ile müşerref oldum. Mükemmel cemâl ve kemal güzelliklerinin müşâhedesine ve gönül deryâlarına girme fırsatını bulup nazar-ı ayn-ı merhametlerine mazhar olduğumda himmet ve terbiyelerinde iken kalb-i pür nûrlarından cezbe-i Hak yetişip nûr-u Hak’la bu berzâhları bir bir geçme imkanı buldum. Rabbimin hidayetine sonsuz şükürler olsun, fenâ-fillâh ve bekâ-billâhı, vahdeti kesrette ve kesreti vahdette bulmayı, farkı ve cem’i, cem’ bila farkı ve fark bade’l-cem’i, hidâyet ve dalâleti ve muhâsebe-i nefsi; gâyet müşkil ve tehlikeli makâm olup bir şekilde anlaşılması mümkün olmadığından Allah Teâlâ’nın muhabbeti ve müşdidim Hamdî Sultânın himmetiyle büyük bir cezbeye düşüp üç, dört defa tamamen akıl dairesinden çıkıp Rabbime hamd olsun, nûr-i Hak’la ve keşifle bu sırları fark ve temyîz kudreti bende hâsıl oldu. Bütün bunları âyet, hadîs, Hz. Ali’nin sözleri ve evliyâullâh nutukları ile tekrar tekrar zikir edip yazmamın sebebi budur. Her şeyden ibret ve hisse alan âşık-ı sâdıklar bu fakîr ve zayıf Selim-i Dîvâne’yi ve müşdid-i hakikim Hz. Gavs-ı a’zam Sultân Hamdî eş-Şeyh Hüseyin efendi hazretlerini hayır duadan unutmazınlar.”⁴

³ Bursalı Mehmed Tahir Bey, *Osmanlı Müellifleri*, Matbaa-i Amire, İst., 1333, I, 86-87., a.mlf., *İdare-i Osmaniyye Zamanında Yetişen Kırım Müellifleri*, Matbaa-i Orhaniyye, İst., 1335, s.4-5; a.mlf., *Osmanlılar Zamanında Yetişen Kırım Müellifleri*, haz. Mehmet Sarı, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990, s.10-11; Kırımlı Selim Dîvâne, *Miftâhu Müşkilâtî’l-Ârifîn ve Âdâbu Târiki’l-Vâsılîn: Tasavvufî Sorulara Cevaplar*, haz. Mustafa Tatçı, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1996, s.11-12; *Evlîyâlar Ansiklopedisi*, İhlas Gazetecilik, İst., 1992, X, 224.

⁴ Selim Kırımlı, *Burhânu’l-Ârifîn ve Necâtu’l-Ğârikîn*, Süleymâniye Kütüphanesi; Hacı Mahmûd Efendi, 2999, vr.38a-38b.

Bahru’l-Velâye isimli eserde de belirtildiği gibi “Melâmî meşrep kendilerine galip olup, çoğu zamanlarda sekr ve mahviyet hâlinde olduğundan Selim-i Dîvâne diye bilinmektedir.” *Burhânu’l-Ârifîn*’de bir çok kez kendisi için “mezcûb” terimini kullanmış olup, bu durum şiirlerine de yansımıştır.⁵

Çaldım melâmet tablını, hiçe saydım varımı.

Aşkta yakıp nârımı, yönüm Allah’a döndüm.⁶

Levhine Dîvâne yazdı bu Selim’in adını.

Böyle mecnûn-u Hüdâ’nın dünyâ ve ukbâ nesi.⁷

Çün bana mecnûn denildi, dostumun mecnûnuyem.

Ehl-i aklın akli ermez, bir acep Dîvâne’yim.⁸

Osmanlı Müellifleri’nde belirtildiğine göre eserlerinden hiç birisi matbu’ değildir. *Miftâhu Müşkilâti’l-Ârifîn Âdâbu Tarîki’l-Vâsılîn* isimli eserini Mustafa Tatçı Bey Millî Kütüphane’deki (Yazma No:449) nüshayı esas alarak hazırlamış olup, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları; Şark İslâm Klasikleri’nde “*Miftâhu Müşkilâti’l-Ârifîn Âdâbu Tarîki’l- Vâsılîn: Tasavvufî Sorulara Cevaplar*” ismiyle 1996 yılında basılmıştır. *Burhânu’l-Ârifîn* isimli eseriyle ilgili olarak Mümine Ceyhan tarafından hazırlanan çeviri metin, tek nüshaya dayalı olup künyesi şöyledir: “*Selim Dîvâne ve Eseri Burhânu’l-Ârifîn*, Gazi Eğitim Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Lisans Tezi, Ankara, 1994.” Daha sonra bu eser birkaç nüsha karşılaştırılmak suretiyle “*Âriflerin Delili Kırımlı Şeyh Selim Dîvâne*” ismiyle Akçağ Yayınları tarafından 1998 yılında basılmıştır.

Yazmış olduğu şiirlerinde “Dîvâne” mahlasını kullanan müellifimiz, -şimdilik bilinen- iki eser bırakmıştır. “*Miftâhu Müşkilâti’s-Sâdikîn Âdâbu Tarîki’l-Vâsılîn*” ve “*Burhânu’l-Ârifîn*” adlarıyla tanınan bu eserleri mensur ve manzum karışık olup, tasavvuf düşüncesini ve bilhassa vahdet-i vücûd anlayışını ana hatlarıyla ortaya koymaktadır. Müellifin bu iki eserde ısrarla vurguladığı önemli bir konu da, tasavvufta yanlış anlaşılan hususlarla, mutasavvıflardan bazılarının yanlış anlaşılmalara sebep olan düşüncelerini tashîh etmektir.

Selim-i Dîvâne’nin eserleri içinde anılıp da elimize geçmeyen “*Dîvân*” belki de bir varsayımdan ibarettir. Ancak yukarıda bahsettiğimiz iki eseri içinde kaydettiği kendisine ait tasavvufi şiirlerine bakılırsa onun iyi bir tekke şairi olduğuna ve bir *Dîvân* bıraktığına hükmedilebilir.⁹ Mustafa Tatçı Bey kütüphanelerde yapmış olduğu araştırmalarda ona ait bir *Dîvân*’a rastlayamadığını belirtmektedir. Ancak, Süleymâniye Kütüphanesi; Yazma Bağışlar

⁵ Kırımî, a.g.e., vr.1b, 22a, 39a.

⁶ Kırımî, a.g.e., vr.34a.

⁷ Kırımî, a.g.e., vr.12a.

⁸ Kırımî, a.g.e., vr.13b.

⁹ Tatçı, a.g.e., s.5.

bölümünde 2574/2 numarada kayıtlı *Dîvân-ı Selim Baba* isminde, yazısı pek okunaklı olmayan bir eser bulunmaktadır.

Şeyh-i Köstendilli Süleyman Efendi, Süleymâniye Kütüphanesi; H. Hüsnü Paşa 579/1 numarada kayıtlı bulunan *Bahru’l-Velâye* isimli eserinin 192a-194a varakları arasında Selim Baba ile ilgili şu bilgileri vermektedir: “Şeyh Selim Kırîmî (rahmetullahi aleyh), Meşayih-i Kâdiriyye’den Şeyh Hamdî’nin halifelerindendir. Selim-i Dîvâne, Kesriyye’de daha Şeyh Hamdî Hazretlerine talebe olmadan önce onunla zâhirî ilimlerde sürekli mücâdele halinde idi. Şeyh hazretlerinin zâhir ilmi gibi Selim-i Dîvâne’nin de zâhir ilmi kuvvetli idi. Bir gün ilmî bir münazara yaptıkları sırada söz uzamış münakaşaya dökülmüştü. Şeyh Hazretleri bunun üzerine çok kızmış, onu meclisinden kovmuştu. Bu hâlden çok etkilenen Selim-i Dîvâne o gece, gece yarısı kalkıp bütün parasını, malını ve neyi varsa hepsini hizmetçilerine ve evdekilere taksim etti. Sadece büyük bir tülbendi başına sarmak için yanına alarak, Şeyh Hamdî Hazretlerinin huzuruna gitti. Ona talebe olup tasavvufta yetişmek istediğini arz ederek teslim oldu. Şeyh Hazretleri onun başına bir sikke giydirip, büyük bir tülbendi varsa getirmesini isteyerek alkoyduğu tülbende işaret etti. Onu Selim-i Dîvâne’nin başına sardı. Bir kaç gün sonra da bu tülbendi çıkararak, siyah bir külah sarıp “bu sana bir put olmuştu, bir kaç gün nefsinin hevâsına tabi olduk bu kadar yeter” dedi.

Bundan sonra Selim-i Dîvâne sülûk, mücâhede ve perhiz ile Şeyh Hazretlerinin yanında kalarak tasavvufta yetişip kemâle erdi. Şeyhi kendisini irşâd için Köprülü kasabasına gönderdi. Kabr-i şerifi hâlâ oradadır. Melâmî meşrep kendilerine galip olup çoğunlukla sekr ve mahviyet hâlinde olduğundan Selim-i Dîvâne diye bilinir. Çokça kerâmetleri vardır. Gayet latîf, ilmî ve tevhîd hakikatlerini konu alan bir risâlesi bulunmaktadır. *Selim Dîvân*’ı derler, nesirdir. Tevhîd mes’elelerini avâm ve havâssın anlayabileceği şekilde açıklamıştır.”¹⁰

Terâcim kitaplarında Selim Baba hakkında sûfiliği ve eserleri dışında fazlaca bilgiye rastlanmamaktadır. Bağdatlı İsmail Paşa’nın *Keşfü’z-Zünûn* zeyli olan *Îzâhu’l-Meknûn*’unda müellifimiz hakkında verilen ma’lûmât şöyledir.

“Selim Baba el-Kırîmî el-Kadirî, Köprülü kasabasında H.1170’de vefât etti. Tasavvufa ait Türkçe, “*Burhanü’l-Ârifîn*”¹¹ ve *Necâtü’l-Ğarikîn*”,¹² ve “*Miftâhu’l-Müşkilât*”¹³ isimli eserleri bulunmaktadır.”

¹⁰ Şeyh-i Köstendilli Süleyman Efendi, *Bahru’l-Velâye*, Süleymâniye Kütüphanesi; H.Hüsnü Paşa 579/1, ts., vr.192a-194a

¹¹ Mehmed Ali Kırboğa, *Kâmûsu’l-Kütüb ve Mevzûâtü’l-Müellefât*, Yeni Kitap Basımevi, Konya, 1974, I, 257.

¹² Bağdatlı İsmail Paşa, *Îzâhu’l-Meknûn fi’z-Zeyli alâ Keşfi’z-Zunûn*, Milli Eğitim Basımevi, İst., 1972, I, 178.

¹³ Bağdatlı İsmail Paşa, a.g.e., II, 528., Kırboğa, a.g.e., I, 333.

Mu'cemü'l-Müellifin'de ise; "Türkçe şiirleri hâvî *Dîvân*'ı¹⁴ ve *Risâle-i Kudsiyye* isimli eserlerinin bulunduğu kaydedilmektedir."¹⁵ Kütüphanelerde yapmış olduğumuz araştırmalarda *Risâle-i Kudsiyye* isimli eserin hiçbir nüshasına rastlayamadık.

Süleymâniye kütüphanesi; Hacı Mahmûd Efendi, 2679 numarada kayıtlı olan *Burhânu'l-Ârifin* isimli eserin ilk varakında şu bilgiler verilmektedir. "İş bu risâlenin müellifi eş-Şeyh Dîvâne Selim Baba (k.s.) Hazretleri olup, kendileri Manastır sancağı dahilinde bulunan Köprülü kasabasında âlem-i fenâdan âlem-i bekâyâ göç etmişlerdir. Türbe-i âlîleri de oradadır." Makedonya kesin sınırları belli değilse de, genellikle Manastır, Üsküp ve Kosova bölgelerini ifade eder. Pek çok etnik (Türk, Arnavut, Bulgar, Sırp, Yahudî, Ulah v.s.) dinî (Müslüman, Hristiyan, Musevî) ve mezhebî (Sünnî, Şii, Katolik, Ortodoks v.s.) cemaatlerin yaşadığı bir bölgedir. Bu bakımdan her cemaat bölge üzerinde hak iddia etmekteydi. Habuki halkın nüfus olarak çoğunluğu müslümanların elindeydi.¹⁶ Köprülü, Makedonya (Yugoslavya)'da Vardar kıyısında Üsküp'ün 48 km. Güneydoğusunda bir kasaba¹⁷ olup, Osmanlı İmparatorluğu devrinde halkını Türk, Bulgar ve Rumlar'ın oluşturduğu, Selanik iline bağlı kaza merkezi idi.¹⁸

Selim Baba *Burhânu'l-Ârifin* isimli eserinin girişinde Şeyhini şu şekilde tanıtmaktadır: "Diyâr-ı Kesriyye'de hulefâ-i Kâdiriyye'den, kutbu'l-ârifin, gavsu'l-vâsılîn, şeyh-i kâmil ve müşid-i mükemmil, sultân-ı şerîat, burhân-ı tarîkat, ma'den-i envâr-ı ma'rifet, mahzen-i esrâr-ı hakikat olan Hz. Sultân Hamdî eş-Şeyh Hüseyin Efendi (kuddise sirruhu'l-azîz) hazretleri."¹⁹

Kesriyye, Manastır vilâyeti dahilinde ve kendi adıyla anılan gölün kenarında kaza merkezi olan kasabanın adıdır.²⁰ *Kâmûsu'l-A'lam*'da Kesriyye ile ilgili şu bilgiler verilmektedir: Arnavutluk'ta, Manastır vilâyetinin Görice sancağında ve Görice'nin 45 km. Güneydoğusunda olan gölün batı sahilinde bulunan kaza merkezi olup, 8000 ahâlisi, 7 cami-i şerifi, 3 tekkesi, 2 medresesi, 1 rüştiyesi ve 3 sıbyan mektebi, 2 kilisesi, 1 havrası, 1 Rum ve 1 İsrail mektebi, 512 dükkanı, 3 hanı, 2 hamamı ve 1 saat kulesi vardır.²¹

Selim Baba'nın melâmî meşreb ve meczûb olması sebebiyle bu kavramlar hakkında kısaca bilgi vermek yerinde olur.

¹⁴ Kırboğa, a.g.e., II, 489.

¹⁵ Bağdathî İsmail Paşa, *Hediyetü'l-Ârifin Esmâü'l-Müellifin ve Âsârü'l-Musannifin*, Milli Eğitim Basımevi, İst., 1951, I, 490; Abdullah Develioğlu, *Büyük İnsanlar: 3000 Türk ve İslâm Müellifi*, Yaylacık Matbaası, İst., 1973, s.445-446.

¹⁶ Bayram Kodaman, "1876-1920 Arası Osmanlı Siyasî Tarihi" *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, Çağ Yayınları, İst., 1993, XII, 120.

¹⁷ Sami Öngör, *Coğrafya Sözlüğü*, Milli Eğitim Basımevi, İst., 1961, s.881.

¹⁸ *Meydan Larousse: Büyük Lügat ve Ansiklopedi*, Meydan Yayınevi, İst., 972, VII, 545.

¹⁹ Kırımlı, a.g.e., vr.1b.

²⁰ Mehmet Zeki Pakalın, *Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, 2. bs., Milli Eğitim Basımevi, İst., 1971, II, 250.

²¹ Şemsettin Sâmî, *Kamûsu'l-A'lam*, Mihran Matbaası, İst., 1314, V, 3860.

Melâmetiler: İhlasın manasına riayet ve sıdkın esasını muhafaza uğrunda bütün gayretlerini sarfeden bir cemaattir. Taat ve ibâdetleri gizli, iyi ve hayırlı işleri halkın gözünden saklı tutma hususunda büyük bir hassasiyet gösterirler. Amel-i salihden en küçük bir şeyi dahi ihmal etmezler. Nafile ve fazilet nev'inden olan amellere sıkı bir şekilde sarılmayı yolun gerekleri cümlesinden sayarlar. Bunların meşrepleri her zaman ihlâsın manasını gerçekleştirmektir. Hazlarını, amellerine ve hâllerine sadece Hakk'ın nazar etmesinde ve ondan başkasının bunu bilmemesinde bulurlar. Şöyle ki, günahkârlar işledikleri günahların açığa çıkmasından ne kadar korkarlarsa, bunlar da riyânın karışmasına sebep olması ihtimali karşısında iyi amellerinin açığa çıkmasından o derece sakınırlar. Bu suretle ihsânın esasını aksaklıktan ve bozulmaktan korurlar.²²

Meczublur: Tasavvufta meczûb ve mecnûn denilen bir veliler zümresi vardır. Bu insanlar kendilerine sahip değillerdir, fizikî ve sosyal çevrelerini bilmedikleri için bu çevrelere hiç intibak edemezler. Fakat yine de kendi âlemlerinde ibâdet ve taatla meşgul olur, olacak şeyleri olmadan evvel haber verir, halka iyi, doğru ve hak olan şeyi gösterirler. Bu nevi velilere mecnûn, dîvâne, meczûb, behlûl gibi isimler verilmektedir. Çok coşkun olan bu veliler akıl ve düşünce kayıtlarının altına girmezler.²³ Bunların talep hararetinin nurlarından vücûdları derd ve ızdırap içindedir, heves ateşi içinde kıvranmaktadırlar.²⁴

Sâlik dört kısımdır:

a. Mücerred sâlik: Mutlak manâda seyr u sülûkta bulunan sâlik, çile çeken ve nefis mücâhedeşi yapan sâliktir.

b. Mücerred meczûb: Mutlak manâda meczûb, Hakk'ın ve Hakk'a ait tecellîlerin kendisine seyr u sülûksüz olarak ve yakîn derecesinde zuhûr ettiği kimsedir. Çile çekmeden ve nefis mücâhedeşi yapmadan birden perdenin açılmasıyla Hakk'a eren ve orada kalan sâlik.

c. Sâlik-i meczûb: Cezbe kabiliyetine sahip olan aynı zamanda belli bir seyr ü sülûk çizgisinde bulunan, başlangıçta her türlü riyâzât, mücâhede, ma'nevî sıkıntı ve muamelelere ihlâs ile sarılan, sülûk hâlinde iken cezbelere tutulan sâlik.

d. Meczûb-i sâlik: Cezbeye tutulduktan sonra sülûke başlayan, cezbe tarafı ağır basan sâlike Hakk, keşf ve yakîn nurları ile zuhûr eder. Bunlardan ilk ikisi şeyh ve mürşid olmaya ehil

²² Abdurrahman Câmî, *Nefâhatü'l-Üns min Hadâratî'l-Kuds*, Tercüme ve Şerh: Lamiî Çelebî, Marifet Yayınları, İst., 1980, s.15-16; a.mlf., *Evliyâ Menkıbeleri*, haz. Süleyman Uludağ-Mustafa Kara, Marifet Yayınları, İst., 1995, s.73-74.

²³ İbn Haldun, *Şifâu's-Sâil li-Tehzîbi'l-Mesâil: Tasavvufun Mahiyeti*, haz. Süleyman Uludağ, Dergâh Yayınları, 2. bs., İst., 1984, s.229-230, 76. Dipnot.

²⁴ Câmî, a.g.e., s.19; Uludağ-Kara, a.g.e., s.79.

değildir. Son ikisi ise bu makama layık olup, şeyhlik makamında en yüksek derece ise dördüncüsüdür.²⁵

Kanaatimize göre Selim Baba meczûb-i sâliktir. Çünkü kendisine şeyhi Hamdî Efendi tarafından hilâfet görevi verilmiş olup irşâd faaliyetlerini yürütmüştür.

KIRIM’LI SELİM BABA’NIN ESERLERİ

Selim Baba’nın bilinen iki eseri mevcuttur. Bunlar, “*Miftâhu Müşkilâti’s-Sâdikîn Âdâbu Tarîki’l-Vâsılîn*” ve “*Burhânu’l-Ârifîn*” isimlerini taşımaktadır.

Miftâhu Müşkilâti’s-Sâdikîn Âdâbu Tarîki’l-Vâsılîn isimli eserinin muhtevası:

Çoğu nüshalarında *Miftâhu Müşkilât* olarak geçen bu eser tasavvufî bir şerhtir. Mehmed Şemseddin Efendi bu risâlenin, Niyâzî-i Mısırî’ye ait “Müşkilim var ey Hak dostları eylen reşâd” mısralarıyla başlayan gazelinin şerhi olduğunu söylemekteyse de müellif, esere girişinde asıl yazılış gayesini ve muhtevasını şu şekilde ifade etmektedir: “Bu aciz, zayıf, miskin ve meczûb eş-Şeyh Selim Dîvâne, evliyâullâhın âdâbı, itikadı, sülûku, tevhidi ve Hak’la kıyımları ve halkla muameleleri nasıldır bunu açıklamak için bir risale telif etmek istedim. Kendi vücûdlarında bulunan ubudiyet ve uluhiyyeti birbirlerine perde etmemek için neler gereklidir. Halk yüzünde zuhur eden Hak ise ya halk hangidir yahut Hak halk ise ya Hak hangidir ve arif-i billah halkın sıfatı ile Hakk’ın sıfatını birbirinden ayırınca halkın sıfatı ne demek ve Hakk’ın sıfatı ne demektir ve bazı cahiller vardır ki, ezelde nasıl ise öyle olur derler ve mücâhede fayda vermez derler. Öyle ise, Peygamberler ve müşhidlerin gönderilmesinin anlamı nedir. Hidâyet ve dalâlet hakîkatte Hakk’ın vücûdundan ortaya çıkıyor ise, niçin Hak Teâlâ dalâleti yasaklamış hidâyeti emretmiştir. Bu soruların cevabını bir bir yazıp “*Miftâhu Müşkilâti’s-Sâdikîn Âdâbu Tarîki’l-Vâsılîn*” ismini verdim.”²⁶

Mısırî’nin söz konusu gazeli şudur:

Müşkilim var size ey Hak dostları, eylen reşad.

Kim cevabın vere olsun Hak katında ber-murâd.

O ne kesrettir ki haddi yok, pâyânı yok.

Kesret içinde ne vahdettir ki ona yok idâd.

Çoktur enva’ı bu halkın biri insan üç bölük.

Biri ehl-i hayme, birisi karye, biri bilâd.

Üç bölükten üç bölük dahi bölünmüş ey hoca.

²⁵ Ebû Hafs Ömer Şihâbuddin Sühreverdî, *Avârifü’l-Maârif*, Dâru’l-Kütübü’l- Arabî, Beyrut. 1983, s.87-88; a.mlf., *Tasavvufun Esasları: Avârifü’l-Maârif Tercümesi*, haz. H. Kamil Yılmaz-İrfan Gündüz, Erkam Yayınları, İst., 1993, s.110-112; Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Marifet Yayınları, İst., 1991, s.322.

Biri mümin, biri kafir, biri ehl-i inkiyâd.
Hangisi Hak'tan ırak olmuş, bunların söylegil.
Hangisi kadir ki Hak emrine eyleye inâd.
Hakk'ın iken her tasarruf, bu abes sözler nedir.
Nefis, şeytan dediğin kimlerdir eyler fesâd.
Dünya vü ukba dahi haşr ü neşr olmak nedir.
Bunları bildir bana kim, hem nedir mebdе'-maâd.
Ahirette cennet-ü nîran ü berzah kim, denir.
Bunların aslı nedir kim oliser yevm-i tenâd.
Kahr-u lutfun bir demenin aslı nedir.
Bu ikinin vahdeti midir acep râh-ı sedâd.
Yani rahat ayn-ı mihnet, mihneti rahat mıdır.
Cümleden razı mıdır Hak ber-tarîk-i ittîrâd.
Hak Teâlâ'dan yakîn eşyaya bir şey yok denir.
Lîk bildir kimdir Allah, ya kimdir ibâd.
Men arefele, ma rameyte iz-rameyte remzini.
Fark ediver mümkün ise ber sebil-i infirâd.
Müşkili çoktur Niyazî'nin veli biri de bu.
Zâhid anla Hakk'ı zühdü neden olur kesâd.²⁷

Selim Baba yukarıdaki gazel ile ilgili şu değerlendirmeyi yapmaktadır: “Benim canım Niyazî Sultan bu nutku şerifi söylemiş, gördüm ki, hakikaten dört kitabın mefhumunu içeriyor, belki, bütün öncekilerin ve sonrakilerin ilmîni kapsayan nihayeti olmayan bir denizdir. Bir âşık bunların cevabını tek tek farkederse, bütün sapıklık ve tehlikelerden kurtularak yeryüzünde Allah Teâlâ'nın halifesi olur. Aman meded mürüvvet erenler, bu aciz yüzü karadan, bu müşkili halledenler sizlersiniz. Arada bu gam bencillîğinden ve nefsin mekrinden size sığınırım. Bu günahkârı siz hıfz edin. Derunumdan Hak'tan gayriyi ihrac edin. Tabîat putundan, hevâ-yı hevesten ve nefsin lezzetlerinden halas ederek, gönlümü ve sırrımı Hak nuruyla nurlandırın. Bir de sizlerden niyazım şudur ki, aşkımı ve derdimi ziyadeleştirin.”²⁸

Müellif yine bu risâlesinde mutasavvıfların âdâbını tavsîf ederken şunları söylemektedir: Evliyâullâhın ahlakı şu on sıfat ile sıfatlanmaktadır. Hakk'la işin doğruluk üzerine olsun. Yani Allah

²⁶ Selim Kıvrımlı, *Miftâhu Müşkilât*, Süleymâniye Kütüphanesi; Hacı Mahmûd Efendi 3016 vr.1b-2a.

²⁷ Niyâzî-i Mısırî, *Dîvân-ı Niyâzî (kuddise sirruh)*, Basım yeri ve yılı yok, s.19-20; Seyyid Muhammed Nûr, *Edebî ve Tasavvufî Mısırî Niyâzî Dîvânı Şerhi*, haz. Mahmut Sadettin Bilginer, Esmâ Yayınları, İst., 1982, s.61-64.

Teâlâ'yı tevhidde kendini yanlış itikattan gayet sakın. Halkla işin iyi huy ve daima insaf ile olsun. Nefsine muhalefet ve kahr eyle, senden ululara hizmet eyle ve elinin altında olanlara şefkat ve merhamet eyle ve dostlarına nasihat eyle, zira insanların en hayırlısı insanlara faydalı olandır.

Düşmanlarına hilm eyle, âlemlere tevazu eyle, dervişlere cömertlik eyle, cahillere ses çıkarma ve sükut eyle ki, evliyâullâhın ahlâkı budur. Her kim bu huylar ile huylanırsa mesut ve mutlu ve kendinin yakınları da safada olur. Aleme rahat ve rahmet bunun yüzünden olur. Böyle âşık kızdığı zaman affeder, belki yaramazlık edene iyilik eder. Kendi daima insaf eder ve kimseden insaf talep etmez. Cümle iyi işleri işler ve kendini uslanmamış biri gibi görür.²⁹

Selim Kırımıtlı bu risâlesini yer yer, Niyazî-i Mısırî (Kırımıtlı, a.g.e., vr.8b-9a-10a-10b-15a-15b-16a-19a-20a-20b.), Eşrefoğlu (vr.5a-8b-34b-35a-35b), Muhammed Bicân (vr.3b-4a-12b-13a), Şeyh Nâci (vr.9a), Şemsî (vr.9b), Aziz Mahmûd Hüdâyî (vr.19b-20a-21a), Âşık Habîbî (vr.8b), Âşık Yûnus (36b-37a), Ömer-i Nâkî (vr.28b), Mahmûd-i Şebusterî (vr.21b), ve Nesîmî'den (vr.34b) alınan beyit ve şiirlerle süslemiştir. Bu şiirlerin zaman zaman şerhleri de yapılmıştır. *Miftâhu Müşkilât*, bu açıdan sadece bir tasavvuf klasiği değil, şerh edebiyatımızın da mühim bir örneğidir.³⁰

Miftâhu Müşkilât risâlesi ana temâ olarak vahdet-i vücûdu esas almakla birlikte, şu konuları da işlemiştir: Taklîd, tahkîk, Hakk'ı ve halkı sevmek (Kırımıtlı, a.g.e., vr.4a-4b, 13a.), nefse tapma, eşyânın insana perde olması, evliyâullâhın sülûku (vr.5a), havâtır (vr.5b), âşıkın âlâmetleri, Hakk'ın isimlerinin mazhârı olmak (vr.6a-6b), mebbe'-maâd (vr.8b), Hakk'ın varlık yüzünden zuhuru (vr.15a), anâsır-ı erbaa (vr.16a, 28b), cem'-fark, ulûhiyyet, ubûdiyyet (vr.17a, 24b), Allah Teâlâ'nın kula belâ vermesi, Zâtullâh ve akıl ilişkisi (vr.18a), fakr, acz, ilhad (vr.19b), tâlib-i Hak, vâsıl-ı Hak, insân-ı kâmil, abd-i mahz (vr.20b), kesîf, latîf (vr.21a), tasfiye-i kalb, tezkiye-i nefis ve tecliye-i rûh (vr.21b), ehl-i hevâ ile ehlullâhın farkı, mehdî, Hz. Îsâ (vr.22a), nefsin rûh olması, sırr-ı hâfî (vr.23a, 30b), Hâdî ve Mudill (vr.24b), halk, Hak, ene'l-Hak-hüve'l-Hak (vr.25a, 27a), âfâk, enfüs, âlem-i kebîr, âlem-i sağır, Allah Teâlâ'nın kudretinin zuhuru (vr.25b), tenin Hakk'ın sıfatı, canın zât olması (vr.26b), her işi işleyenin Hak olduğu (vr.26b-27a), kulluğun kalkmayacağı gerçeği, cemî-i eşyânın iki vechesinin bulunduğu (vr.28a), nefis (vr.28b), âlem-i vahdet, âlem-i kesret (vr.29b), belâ ile geçilecek makâm, dalâlet (vr.30b-31a), evliyâullâh, zındık (vr.31b-32a), şerîat, tarîkat (vr.32b), fâsık (vr.33b), vuslat (vr.35b), tabîat, nefis, nefse ibâdet (vr.36a).

²⁸ Kırımıtlı, a.g.e., vr.16a.

²⁹ a.g.e., vr.2a-2b.

³⁰ Tatçı, a.g.e., s.16.

Nüshaları: Bu eserin tesbit edebildiğimiz nüshaları şunlardır:

1. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi; T.272 numarada kayıtlı bulunan nüsha. 33 varak, 17-18 satır. Müstensih: Muhammed Arif.
2. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi; T.68'de kayıtlı bulunan nüsha. Mecmua içinde olup, 76-104 varaklar arasında, 21 satır, 29 yapraktır. Müstensihi ve istinsâh tarihi yoktur.
3. Taksim Atatürk Kitaplığı; Osman Ergin Yazmaları, 358 nolu nüsha. 34 varak, 21satır, nesih.
4. Taksim Atatürk Kitaplığı; 1284 numarada, K.40 içerisinde, 249-301 varakları arasında, Ahmed Rıza tarafından istinsâh edilmiş olup 126b-152 numaralı mikrofilmidir.
5. Taksim Atatürk Kitaplığı; Belediye K.548 nüshası, 39 varak, 17 satır, rik'a.
6. Taksim Atatürk Kitaplığı; Belediye K.458 numarada kayıtlı, sonu eksik, 36 yaprak, küçük ebatlı, yazı, nesih.
7. Fatih Millet Kütüphanesi; Şry.817/1 numarada kayıtlı nüsha. Ta'lik taklidi, 1-43 varakları arasındadır.
8. Fatih Millet Kütüphanesi; Şry.947 numarada kayıtlı nüsha. Müstensih: Mustafa Zeki. Nesih yazı ile yazılmış. 40 varaktır.
9. Süleymâniye Kütüphanesi; Hacı Mahmûd Efendi, No: 2652'de kayıtlı nüsha. 22 varak, 21 satır, ta'lik, İstinsâh Tarihi: 1271.
10. Süleymâniye Kütüphanesi; Hacı Mahmûd Efendi, No: 3016'da kayıtlı nüsha. 36 varak, 21 satır, rik'a.
11. Süleymâniye Kütüphanesi; Haşim Paşa, No: 6/1'de kayıtlı nüsha. 1-18 varaklar arası, 23 satır, rik'a, müstensih: Ali Haydar, istinsâh tarihi: 1303.
12. Süleymâniye Kütüphanesi; Haşim Paşa, No: 8 de kayıtlı nüsha. 36 varak, 23 satır, rik'a, müstensih: Ali Haydar Molla Bey, istinsâh tarihi: 1320. 7 numaralı eser ile aynı cilttedir.
13. Süleymâniye Kütüphanesi; Tahir Ağa, No: 467/4'de kayıtlı nüsha, 31-55 varaklar arasında, 16 satır, rik'a.
14. Millî Kütüphane; Yazma A.449 numarada kayıtlı nüsha. 25 varak, 23 satır.

Burhânu'l-Ârifîn ve Necâtü'l-Ğârikîn isimli eserinin muhtevası:

Burhânu'l-Ârifîn ve Necâtü'l-Ğârikîn, Kıymılı Selim Baba'nın en önemli eseridir. Bu eser gerek muhtevası, gerek hacmi yönüyle bir tasavvuf klasiği sayılabilir. Selim Baba bu eserini "tevhîd" meselesinin halk ve mutasavvıflar indinde nasıl anlaşılması gerektiğini izah etmek üzere

kaleme almıştır. Müellif *Burhânu'l-Ârifîn*'in ismini ve yazılış sebebini anlatırken şöyle der:³¹ “Ey huzura kavuşmuş insan! Sen O’ndan hoşnut, O da senden hoşnut olarak Rabbine dön. (Seçkin) kullarım arasına katıl ve cennetime gir.” (Fecr, 89/27-30). “De ki: Rabbimin sözleri için deryâ mürekkep olsa ve bir o kadar da ilâve getirsek dahi, Rabbimin sözleri bitmeden önce deniz tükenektir.” (Kehf, 18/109) âyet-i kerîmeleri

مَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ۚ (٢٧) اِرْجِعِي اِلَى رَبِّكِ رَاضِيَةً مَرْضِيَّةً ۚ (٢٨)
لِي فِي عِبَادِي ۚ (٢٩) وَاَدْخُلِي جَنَّتِي ۚ (٣٠)

fehvâsınca bir vecihle ta’rifi ve yazılması mümkün olmayan gönül deryâlarına girmem müyesser oldu ve onun rahmet nazarlarına mazhar olup ilahî tecellilere nail olarak fenâ-fillâhta tamamen fenâ olarak mahv ve müstağrak oldum. “*Fakr tamamlanınca, geriye sadece Allah kalır.*”³² hadîs-i şerîfi fehvâsınca Selim’lik külliyyen aradan kalkıp bekâ-yı hakîkî zuhûr etti. “*Katımızdan kendisine bir ilim öğretmiştik.*” (Kehf, 18/65) âyetinin gereğince sır lisânından harfsiz, sessiz sâdır olan ilm-i ledünnîyi teberrüken yazdım ve on bir bölüm üzerine tertip ederek bu kitaba “*Burhânu'l-Ârifîn*” ismi verdim.³³

Süleymâniye Kütüphanesi; Hacı Mahmûd Efendi, No: 2999’daki nüshasının 74b varakında ise Risale’nin te’lif sebebi şöyle anlatılmaktadır: “Aşkın galebesinden bu risâle telif olunmuştur. Risâle te’lif sebepim, varlık ve izhâr-ı kemâl değildir. Böyle olmadığını aşk-ı ilâhî ile mest olan âşık-ı sâdıklar bilir. Ehl-i sûret olan nâdân, varlık ve izhâr-ı kemâl anlarsa ne gam.”

Süleymâniye Kütüphanesi; Hacı Mahmûd Efendi, No: 2679 nüshasının 38b-39a varaklarında ise şu ifâdeler yer almaktadır: “Aşkımin galebesinden büyük ilâhî sırlar ifşâ olundu, perdesiz ve rumuzsuz sırrullâh nasıl ise, olduğu gibi anlatıldı. Allah korusun, maksad varlık ve izhâr-ı kemâl değildir ve böyle olmadığını aşk-ı ilâhî ile mest ve cezbe-i ilâhiyye ile meczûb olan dîvâneler anlar. Ehl-i sûret olan nâdân varlık ve izhâr-ı kemâl anlarsada ne gam hep aşkın gürültüsüdür.”

Müellifimiz bu eserinde tasavvufî konulardan bir kısmını âyet-i kerîmeler, hadis-i şerîfler, evliyâullâh sözleri ve tekke şairlerinin şiirleriyle açıklamaya çalışmıştır.

³¹ Tatçı, a.g.e., s.14.

³² Kaynağına ulaşamadım.

³³ Kırımı, *Burhânu'l-Ârifîn*, Süleymâniye Kütüphanesi; Hacı Mahmûd Efendi, No: 2679, vr.2a-2b; Süleymâniye Kütüphanesi; Hacı Mahmûd Efendi, No: 2999’daki nüshasında risâlenin ismi, *Burhânu'l-Ârifîn ve Necâtu'l-Ğârikîn* olarak kayıtlıdır. Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi; Seyfettin Özege Bölümü, SA. 234 numaralı nüshada risâlenin ismi şu şekildedir: *Sırru'l-Esrâr ve Burhânu'l-Ârifîn*.

Miftâhu Müşkilât adlı eserine nazaran mezkûr eserinin dili daha sade ve halk kitlesinin konuşma diline daha yakındır.

Burhânu'l-Ârifîn'in muhteviyâtında yer alan konular sırasıyla şu şekildedir.

Birinci bölüm: Bâb-ı ma'rifet-i nefis ve ma'rifet-i Rab beyânındadır. Bu bölümde işlenen diğer konular ise şunlardır: Hulk-u Muhammedî, iyi huylar, kötü huylar (vr.3b), dünyâ muhabbetini terk etmek, vücûd-u Hak, varlığın hakîkati (vr.4a), benlik (vr.4b), kendini ehl-i hakikat zannedenler, hüsrân ve dalâlet zümresi (vr.5a).

İkinci bölüm: Mürşid-i kâmilî bulup, onun telkîni ve izniyle zikre devam edip ehl-i zikir olmanın herkese farz olduğunu ve mürşid-i kâmilin alametlerini beyân eder. Bu bölüm içerisinde işlenen konular: Tarîkata ve mürşid-i kâmil'in gönlüne girmek, tasarrufun insan yüzünden zuhûr ettiği (vr.6b), insân-ı kâmil'in isimleri, eşyânın zâhiri ve bâtını (vr.7a).

Üçüncü bölüm: Ehl-i tarîktan olup yol kesiciler ve soğuk nefesliler ki, âşık-ı sâdıkların harâmî misali yollarını kesmeye gayret eden mülhidleri beyân eder. Diğer konular: Amel-i sâlih, mücâhede, sülûk (vr.7b).

Dördüncü bölüm: Bîat-ı zâhirî ve bîattan maksad nedir ve bu dünyâyâ gelmekten maksad ibâdet ve itaat için olup ibâdet ve itaattan maksad neyi bilmektir onu beyân eder. Burada işlenen konular: Mürşid-i kâmil'e bîat, hidâyet, cezbe-i Hak (vr.8a), mebd'e'-maâd, şerîat, tarîkat, hakikat, ma'rifet (vr.9a), müşâhede, vuslat (vr.10a-10b), ru'yetullâh (vr.10b-12a), Kur'an-ı Kerîm'in dört ilim üzere nâzil olduğu hususu ve ulemâ (vr.12a-13b).

Beşinci bölüm: Bîat-ı bâtınî yanî bîatın hakîkati nedir onu beyân eder. Tâlî konular: Nefis, sülûk, vuslat, ehl-i bid'at (vr.15a-16b).

Altıncı bölüm: Vuslat nedir ve firkat nedir, hakîkatte ârif-i billâh olan evliyâullâh ile mülhid ve zındığın farkı nedir? İştirmekle hakîkatte ârif-i billâh olan evliyâullâh gibi ma'rifete ve hakîkate vâsıl oldum zannedip irfân davâsı güden ehl-i hevâ ile hâl sahibi olan ârif-i billâh'ın farkı nedir ve şerîatın emir ve nehyinin sırları nedir onu açıklar. Bu bölümde işlenen diğer konular: Fenâ-fillâh, tevhîd-i hakîkî, kelime-i tevhîd (vr.17a-17b), nefsâniyet, ruhâniyet, lâtîf, kesîf (vr.18b), şerîat, hakikat, hâdî, mudill (vr.19a), Hakk'ın kesretten zuhûru, vücûd, varlık (vr.19b), evliyâullâhı küfürle itham edenler (vr.22a), sûret, sîret (vr.23b), rûh, nefis, ulvî, süflî (vr.25b), vuslat, hidâyet ve dalâlet (vr.26a),

Yedinci bölüm: Makâm-ı ma'rifet ve makâm-ı ayne'l-yakîn nedir? Ma'rifet ve i'tikad yönünden birliğe yetip, nefisini ve ruhunu bir bilip ve bir görüp, ma'rifet ile Hakk'a vâsıl olmak ne demektir. Ma'rifet ile hakîkatin farkı nedir onu bildirir. Tâlî konular: Ehlullâh, insân-ı kâmil (vr.28a).

Sekizinci bölüm: Cem' nedir, fark ba'de'l-cem' nedir, fenâ-fillâh ne demektir, bekâ-billâh ne demektir, vahdeti kasrette bulmak ve kesreti vahdette bulmak nedir onu beyân eder. Bu bölüm içerisinde yer alan diğer konular: Cezbe (vr.29a), Hak, halk (vr.29b).

Dokuzuncu bölüm: Makâm-ı hakikat ve makâm-ı hakka'l-yakîn nedir? Ve nefsi ruhu bir bilip ve bir görüp hakikat ve ahlâk cihetinden birliğe yetip, vücûd ile Hakk'a vâsıl olmak ne demektir onu beyân eder. Ayrıca sûret ve sîret temaları anlatılır (vr.33b).

Onuncu bölüm: Ehl-i tarîktan olup hakikate vâsıl oldum zannedip, kimi hulûlî, kimi ittihâdî ve kimi devrânî olup bunlar nasıl yolu yanılıp mezheb-i bâtila zâhib oldular onu beyân eder. Anâsır-ı erbaa, rûh-u izâfî (vr.37a-37b) bu bölümde ele alınan diğer konulardan bir kısmıdır.

Onbirinci bölüm: Vücûd-u insân anâsır-ı erbaadan mürekkeb olup ateş, su, hava, toprak bunlardan insân vücûdu nasıl terkîb olundu onu izah eder (vr.38a-40a).

Kırimî, *Miftâhu Müşkilâti's-Sâdikîn Âdâbu Tarîki'l-Vâsılîn*'de olduğu gibi *Burhânu'l-Ârifîn*'de de Eşrefoğlu Rûmî (vr.7a, 14a, 25a), Şeyh Nakşî (vr.15a, 21a, 21b), Kâimî (vr.19b), Niyazî-i Mısırî (vr.32b, 34a), kendi deyimiyle Kaygusuz Sultân (vr.35b) gibi Tekke şairlerinin şiirlerinden istifâde etmiştir.

Nüshaları: Bu eserin tesbit edebildiğimiz nüshaları şunlardır:

1. Selim Ağa Kütüphanesi; Hüdâyi Efendi, No: 671'de kayıtlı nüsha. 43 varak, 21 satır. Sayfa kenarlarına çift kırmızı çizgi çekilmiştir.
2. Süleymâniye Kütüphanesi; Hacı Mahmûd Efendi, No: 2912'de kayıtlı nüsha. 59 varak, 14 satır, nesih.
3. Süleymâniye Kütüphanesi; Hacı Mahmûd Efendi, No: 2679'da kayıtlı nüsha. 40 varak, 21 satır, müstensih Mehmed Hakî, nesih.
4. Süleymâniye Kütüphanesi; Hacı Mahmûd Efendi, No: 2999'da kayıtlı nüsha. 76 varak, 17 satır, nesih.
5. Süleymâniye Kütüphanesi; Hacı Mahmûd Efendi, No: 2912'de kayıtlı nüsha. 59 yaprak, 14 satır, nesih.
6. Süleymâniye Kütüphanesi; H. Hüsnü Paşa, No: 781'de kayıtlı nüsha. 44 varak, 13 satır, rik'a.
7. Süleymâniye Kütüphanesi; Esâd Efendi, No: 1409'da kayıtlı nüsha. 46 varak, bb. satır, nesih.
8. Süleymâniye Kütüphanesi; Esâd Efendi, No: 1430/2'de kayıtlı nüsha. 13-58 varakları arasında, 15 satır, ta'lik.

9. Süleymâniye Kütüphanesi; Düğümlü Baba, No: 252'de kayıtlı nüsha. 74 varak, 15 satır, nesih.

10. Süleymâniye Kütüphanesi; Uşşâkî, No: 4/3'de kayıtlı nüsha. 52 varak, 17 satır.

11. Süleymâniye Kütüphanesi; H. Hüsnü Paşa, No: 781m'de kayıtlı nüsha. 73 varak, 15 satır, müstensih, Osman Ruhi, ta'lik.

12. Süleymâniye Kütüphanesi; Hacı Mahmûd Efendi, No: 3923'de kayıtlı nüsha. 50 varak, 12 satır, rik'a.

13. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi; T.566'da kayıtlı nüsha. 37 varak 25 satır,

14. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi; T.1244'de kayıtlı nüsha. 49 varak, 19 satır, rik'a.

15. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi; T.6466'da kayıtlı nüsha. 75 varak, 15 satır, müstensihi, Derviş Ahmed.

16. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi kütüphanesinde bulunan nüsha. 18 yaprak, 19 satır, iki kitap bir arada, âyet-i kerîmeler ve imdi lafızları kırmızı mürekkeple yazılı.

17. Taksim Atatürk Kitaplığı; Osman Ergin Yazmaları, No: 65/4'de kayıtlı nüsha. 41b-82b varakları arasında, rik'a ile yazılmış, 17 satır.

18. Taksim Atatürk Kitaplığı; Osman Ergin Yazmaları, No: 195/1'de kayıtlı nüsha. 1-33 varaklar arasında 23 satır olup, Mehmed Rûmî tarafından istinsâh edilmiştir. İstinsah tarihi, 1265. Baş tarafında fihristi bulunmaktadır.

19. Taksim Atatürk Kitaplığı; Osman Ergin Yazmaları, No: 1012'de kayıtlı nüsha. 67 varak, 15 satır, nesih, Mehmed Zakir Derviş Salih el-Kadirî el-Üsküdârî tarafından istinsâh edilmiştir, H.1262.

20. Taksim Atatürk Kitaplığı; Belediye K.696 nolu nüsha. 46 varak, 17 satır, rik'a, müstensihi, Ramazan Hilmi, H.1324.

21. Taksim Atatürk Kitaplığı; Osman Ergin Yazmaları 1575/2'de kayıtlı nüsha. 3-19 varakları arasında, 13-16 satır, rik'a, sonundan bir kaç varak eksiktir.

22. Fatih Millet Kütüphanesi; Şry.817/2'de kayıtlı nüsha. Ta'lik taklidi ile yazılmış olup, 46-108 varaklar arasındadır.

23. Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi; Seyfettin Özege Bölümü, SA. 234, istinsah tarihi ve müstensih ismi yok, siyah meşin ciltli, 36 varak olup 11.6.1973 tarihinde Münip Yıldırğan'dan satın alınan *Sırru'l-Esrâr Burhânu'l-Ârifîn* isimli nüsha. Bu nüshanın 16a-19b varakları arası eksiktir.

24. Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi; Yazma No: 1659, istinsah tarihi H.1362, müstensih: Remzi Uzbark.

25. Millî Kütüphane; yazma, A. 623, İstinsah Tarihi, 1246.

26. Millî Kütüphane; yazma, A. 1965.
27. Millî Kütüphane; yazma, A. 2022.
28. Millî Kütüphane; yazma, A. 2178/2.
29. Millî Kütüphane; yazma, A. 2183. İstinsah Tarihi, 1260.
30. Millî Kütüphane; yazma, A. 2398/6.

KIRIM’LI SELİM BABA’NIN ŞİİRLERİ

Selim Baba’nın şiirlerini “*Miftâhu Müşkilâti’s-Sâdikîn Âdâbu Tarîki’l-Vâsılîn*” ve “*Burhânu’l-Ârifîn*” adlarıyla bilinen iki eserinden çıkararak aşağıya kaydettik.

Cihânın kutbu’l-aktâbı Hüseyin Sultân hû, Kâmil insân hû
Allah’ın mazhâr-ı tâmmı Hüseyin Sultân hû, Kutb-u âlem hû
Deryâ-yı vahdet dürridir, Abdülkâdir’in sırrıdır
İsm-i a’zam hem virdidir, Hüseyin Sultân hû, Kutb-u âlem hû
Gönlüne giren şâd olur, cümle gamdan âzâd olur
İlmullâhta üstad olur, Hüseyin Sultân hû, Kutb-u âlem hû
Baş açık gezdim cihânı, bulmadım böyle Sultân’ı
Bundadır sırr-ı Geylânî, Hüseyin Sultân hû, Kâmil insân hû
Âşık isen gel dîdâra düşmeyesin âh-u zâra.
Gel kesret deryâsına, Hüseyin Sultân hû, Kâmil insân hû.
Bir nazar kılsa bir cânâ, irgörür onu cânâna
Vuslât bulur ol Subhân’a, Hüseyin Sultân hû, Kutb-u âlem hû
Bilmedim kadrin nideyim, pâyine yüzüm süreyim.
Avf etsin cürmüm dileyim, Hüseyin Sultân hû, Kutb-u âlem hû
Mürşid-i cânânım odur, söyler dilim cânım odur.
Kuluyum Sultân’ım odur, Hüseyin Sultân hû, Kutb-u âlem hû
Selim-i Dîvâne medet, ondan erdi kalmadı dert
İsmi olsun dilimde vird Hüseyin Sultân hû, Kutb-u âlem hû.³⁴

Bir aceb sırâ yetiştim beni hayvan anlamaz.
Defter-i benliği sildim ehl-i dîvân anlamaz.

³⁴ Kırımî, *Burhânu’l-Ârifîn*, vr.1b-2a.

Âteş-i aşka yanarım her seher pervane-vâr.
Doldu sînem ateş ile nâr-ı sûzân anlamaz.
Ben o ebdâl-ı âşıkım kimse bilmez hâlîmi.
Bulmuşum Hak ile vuslât onu nâdân anlamaz.
Ki acep mi ehl-i zâre hâlîmi keşf eylesem.
Himmet-i merdân neydüğün onu her cân anlamaz.
Bulmuşum mürşid-i kâmil, kâlimi hâl eyledim.
İçirdi ledün hayatın âb ve hayvan anlamaz.
Ben Selim-i Dîvâne'yim varlığım mahv eyledim.
Varlığından geçmeyenler sırr-ı Sübhân anlamaz.³⁵

Yine arz etti cemâlin cânımın cânânesi.
Olmuşum cânıyla onun şimdi ben dîvânesi.
Erdi bir sır sem'-i cânâ külli fânî ol deyu.
O sebepten nara yandı gönlümün pervânesi.
Yaratılmadan bu âlem onda ben âşık idim.
Onun çün bunda oldum ebdâl-ı uryânesi.
Gece ve gündüzü ben fark eylemekten kalmışım.
İçmişim aşkın şarabın olmuşum mestânesi.
Levhine "Dîvâne" yazdı bu Selim'in adını.
Böyle mecnûn-u Hüdâ'nın dünyâ ve ukbâ nesi.³⁶

Çün bana mecnûn denildi dostumun mecnûnuvem.
Ehl-i aklın akli ermez bir acep dîvâneyim.
Anlamaz ehl-i şerâat ilmimin bir katresin.
Katremin katresi cihân ben onun ummâniyem.
Halk olunmadan bu âlem zâtıyla bir zât idim.
Zuhûrum hikmeti böyle unsûrun devrâniyem.
Yok iken Hızırın nişânı ilm idi ledün bana.
Len terânî ben demişim âlemin sultâniyem.

³⁵ Kırımlı, a.g.e., vr.5b.

Ârifîn irfânıyım, her zâkirin tesbihiyim.
Hem kerîmim, hem rahîmim, âsînin ğufrâniyem.
Aldı aklın, küllî varın bu Selim Dîvâne'nin.
Varlığım külli onundur ben onun burhâniyem.³⁷

Mevlâm senin vuslâtına varım vereyim cânım.
Nefsimin benliğini kurbân edeyim cânım.
Nidem sensiz cihânı yahut hûri gılmânı.
Cümlesin dîdârına müjde vereyim cânım.
Aşkının külhânında bu vücûdum varını.
Yakayım, yandırayım nâra urayım cânım.
Yokluğumu arz edip hazretin dergâhına.
Yaş yerine gözümden kanlar dökeyim cânım.
Geçip cân ve başımdan Hallâc-ı Mansûr gibi.
Ene'l-Hak cezbesinin tablin urayım cânım.
Aşkın darına senin bende boynum eğeyim.
Elim ile urganım kendim çekeyim cânım.
Bu Selim-i Dîvâne'yi zâtında mahv eyleyip.
Vahdetin deryâsında cevlân urayım cânım.³⁸

Bî-hamdillâh nûr ile envâra erdim ben bu gün.
Açılıp ayn-ı bî-sûret irfâna erdim ben bu gün.
Ateş-i aşkla yanıp vâlih u hayrân iken.
Erdi bir nûr tecelliden câna erdim ben bu gün.
Eyledim taklîdi tahkîk mâsivâyı terk edip.
Cezbe-i Rahmân ile Sübhan'a erdim ben bu gün.
Gitti kesret oldu vahdet cümle âlem serteser.
Mahv olup sûretle esmâ câna erdim ben bu gün.
Kaldı cezbeyle vücûdu bu Selim Dîvâne'nin.
Küntü kenzin sırrıyım kim kâna erdim ben bu gün.³⁹

³⁶ Kırmî, a.g.e., vr.12a.

³⁷ Kırmî, a.g.e., vr.13b.

³⁸ Kırmî, a.g.e., vr.14a.

Ateş-i aşka vücûdum yakıp biryân eyledin.
Kıldı cemâlin tecelli beni virân eyledin.
 Ey efendim aşkının ben dilde yaktım ateşin.
 Küll-i kül oldu vücûdum hâke yeksân eyledin.
Ateşe yanmakta her dem âşıkın eğlencesi.
Cennetü'l ahlâkı şahım bana nirân eyledin
 Len terânîsi Mûsâ'nın hep terânîdir bana.
 Hak cemâlin cümle yüzden bana seyrân eyledin.
Hâlime etmem şikâyet koy yanayım aşkına.
Dil-i virânımda çünkü onu mihmân eyledin.
 Çar unsûrdan cemâlin nûrunu arz eyleyip.
 Bu Selim-i Dîvâne'yi vâlih hayrân eyledin.⁴⁰

Feyz erişti pirimden yönüm Allah'a döndüm.
Geçtim cân ve serimden yönüm Allah'a döndüm.
 Nideyim şalı, kabayı hem hırka ve abayı.
 Fânî bilip dünyâyı yönüm Allah'a döndüm.
Terk eyledim taklîdi, hem istemem tahkîki.
Satın alıp yokluğu yönüm Allah'a döndüm.
 Zâhidin olsun kerâmet, hem istemem velâyet.
 Yeter bana melâmet, yönüm Allah'a döndüm.
Çaldım melâmet tablını, hiçe saydım varımı.
 Aşkta yakıp kârımı, yönüm Allah'a döndüm.
 Aşka düşüp yanayım, mahv-ı mutlak olayım.
 Fenâ-ender-fenâyım, yönüm Allah'a döndüm.
Ben Selim-i Dîvâne, geldim bunda seyrana.
Düşüp şöyle hayrana, yönüm Allah'a döndüm.⁴¹

Gece gündüz işim ah u zâr u efgân oldu gel.

³⁹ Kırmî, a.g.e., vr.20a-20b.

⁴⁰ Kırmî, a.g.e., vr.24b.

⁴¹ Kırmî, a.g.e., vr.33b-34a.

Bu benim dîvâne gönlüm gel ki vîrân oldu gel.
Aşkın odu derûnum yaktı berbâd eyledi.
Söndüremez bahr-ı ummân yandı külhân oldu gel.
Kör olan görmez bu zikrden, vech-i Hakk'ı seyyidim.
Gören o nûru yüzünden ehl-i îmân oldu gel.
Rûz u şeb isterim ey dost, nûr-i hüsnünden meded.
Onu bildim ki bu derdim bana dermân oldu gel.
Vuslâtındır bu dil-i mecrûhun ey dost çaresi.
Gel ki bu bî-çâre âşık yandı bî-cân oldu gel.
Varlığı mahv oldu gitti bu Selim Dîvâne'nin
Gitti benlik geldi senlik, cümle yeksân oldu gel.

Firkâtin oduna yandım, gitti cânım gel yetiş.
Hızır-veş vaslın hayatın sun cânânım gel yetiş.
Şânına levlâk denildi, şah-ı kevneyn seyyidim.
Et şefaatt kıl tecelli bana cânım gel yetiş.
Secdegâhımdır cemâlin, ma'bûd-u mutlaksın bana.
Sende mahv ettim vücûdum, din-i îmânım gel yetiş.
Ruhların altında gördüm "semme vechullâh"ı ben.
Gösteren nûr-u ilâhîden nişânım gel yetiş.
Ey acep mecnûnun oldum, sultân-ı âlem ben senin.
Kalmadı nâm ile şânım, nâmus-u ârim gel yetiş.
Ateş-i aşkında yandı, bu Selim Dîvâne'nin.
Varlığım mahv oldu sende, bende-i varım gel yetiş.⁴²

Sürüp ismin dilde tekrâr eylerim.
Varlığım seninle ben vâr eylerim.
Koma beni etmeyem bir derd ile ah.
Yakarım dünyâyı hep nâr eylerim.
Aşk-ı pakin boynuma zincirini.

⁴² Kırımî, a.g.e., vr.39a.

Takmışım Mansûr olup zâr eylerim.

Ene'l-Hakk'ı mahv edip sende şehâ.

Hüve'l-Hak sırrını her bâr eylerim.

Beni sende seni Hak'ta mahv edip.

Hakk'ı sende seyyidim vâr eylerim.

Cemâlinden okuyup âyetleri.

Şerh edip ledünnî tekrâr eylerim.

Vech-i pakın ismidir ümmü'l-kitab.

Bu Selime onu ezkâr eylerim.⁴³

Aşkın ile ben beni mahveyleyip.

Senin ile sen oluben söylerim.

Aşk-ı pâkin şah-ı kevneyn seyyidim.

Görenler dedirtti beyân eylerim.

Ruhların alnından okuyup bunu.

Ders-i hüsnün şerhin ayân eylerim.

Açıp dilden hüsnünün defterini.

Yedi saydım ona îmân eylerim.

Tâ elestten aşkının mesti idim.

Şimdi nevbet değdi destân eylerim.

Mah cemâlin şerhin edip bir kitap.

Bu Selim'e onu burhân eylerim.⁴⁴

Ey yar-ı canan, ten ile canım senin olsun.

Mezhep ile din ve imanım senin olsun.

Aşkınla senin, varlığımı hep sana vereyim.

Evrâd ile ezkâr ile esmâm senin olsun.

Hüccet vereyim büsbütün alem şahid olsun.

Bendeki olan kal ile hâlim senin olsun.

⁴³ Kırımı, *Miftâh.*, vr.27a-27b; *Burhânu'l-Ârifin*, vr.39a-39b.

Yüzünde olan nûr ile envârını gördüm.
Buna sebep o küll-i varım senin olsun.
Ağlatma beni nûr-i Muhammedî seversen.
Yakma meded o kalb-i hazinim senin olsun.
Dîvâne Selim mahv oluben çıksın aradan.
Bi'l-cümle olan nâm ile şanımlı senin olsun.⁴⁵

Sonuç

Kırımı eserlerinde, Ehl-i Sünnet itikadına bağlı ve şerâfâtın ahkamına riayet konusunda azamî hassasiyeti gösteren ve vahdet-i vücûd anlayışına sahip bir mutasavvıf şahsiyeti ortaya koymaktadır. Bu özelliklerini yansıtan iki önemli tasavvufî eser bırakmıştır. Bunlardan “*Burhânu'l-Ârifîn*” en önemli eseridir. Müellif bu eserde nefsini bilip Rabbini bilme, mürşid-i kâmilin özellikleri, şerâfât, tarîkat, hakîkat ve ma'rifet, cem-fark, fenâ-bekâ, bâat, anâsır-ı erbaa, vahdet-i vücûd ve benzeri konuları halk dili ile, âyet-i kerîme, hadîs-i şerif ve evliyâullâh sözleri ile izah etmeğe çalışmıştır.

Miftâhu Müşkilât adlı eserinin ana temasını ise vahdet-i vücûd nazariyesi oluşturmaktadır.

Şeyhi, Kesriyye'li Hüseyin Hamdi Efendi olan müellifimizin tarîkat silsilesine, yaptığımız araştırmalarda rastlayamadık. Selim Baba, diğer tarîkatlar ile mukayese edildiğinde daha az sayıda müellifi bulunan Kâdiriyye tarîkatı mensubu olması sebebiyle önem arz etmektedir.

⁴⁴ Kırımı, a.g.e., vr.39a-39b.

⁴⁵ Kırımı, *Miftâh.*, vr.14b; *Burhânu'l-Ârifîn*, vr.34a.